

LEGENDA MEȘTERULUI MANOLE

LA GRECII MODERNI

Credința zidirii oamenilor de vii este una din cele mai răspândite și poate fi cu drept cuvânt considerată ca o supraviețuire, ca o remășiță moștenită din epoca cea mai primitivă a civilizațiunii. La popoarele selbetece această datină se practică încă în toată spăimântătoarea ei realitate, la națiunile civilisate ea subsistă ca superstițiune adesea cristalizată în cântece și tradițiuni populare. La zidirea unei cetăți, la clădirea unei case, la ridicarea unui pod sau la săpărea unui șanț, trebuia neapărat, spre a le face trainice sau inexpugnabile, a se zidi în temelie o ființă nevinovată, un copil, mai adesea o femeie. Și până la noi a ajuns ecoul dureros al victimei, merită a ispăși grozava superstițiune.

Această credință nu este, în fond, decât una din multiplele forme ale animismului, isvorit din perpetua năzuință a omului de a asimila cu propria sa fire tot ce-l inconjoară. Obiectele și fenomenele naturii îi apar însuflețite, inzestrate cu un spirit asemănat cu al seu. Pământul nu e o materie brută și inertă, ci posedă un spirit particular, care poate deveni funest sau favorabil întreprinderilor omenești. Orice nouă clădire este o încălcare în domeniul genului local, care reclamă o desdăunare. Spie a-l îmblânzi, spre a-l face priincios, se recurge la practica cea mai obicînită a cultului primitiv jertfa omenească.

Cu progresarea culturii victima umană fî înlocuită cu un animal (cocoș, găină berbece, miel) sau cu altă reprezentare substitutivă (cadavru, statuă sau umbra omului).

Legenda zidirii oamenilor de vii a fost studiată în parte de către Grimm, Tylor, Liebrecht, Gaster, Kraus (1), dar lipsește încă o lucrare *d'ensemble* asupra acestei importante chestiuni

Îmi propun a îmbrățișa, într'o monografie specială, toată talitatea acestor credințe, a cerceta originea și răspândirea lor, a analiza compozițiunile poetice destinate a perpetua un obicei practicat odinioară pe o scară foarte întinsă anume paralele versificate, ce ne întimpină la Sârbii despre orașul Scodra sau Scutari (2), la Bulgari despre cetatea Solun sau Salonic (3), la Grecii despre podul de peste Arta (de unde trecu la Români din Macedonia) (4), la Unguri despre nalta cetate Deva (5) și la Albaneji tradițiunea podului de peste Dibra (6). Acolo vom avea ocașiunea a discuta câteva puncte obscure, ce prezintă legenda românească analogă a Meșterului Manole despre zidirea Monăstirii Argeșului, asupra originii căreia admirabila ingeniositate și erudițiune a d-lui Hasdeu a aruncat, în timpul din urmă, o lumină atât de neașteptată.

De astădată mă mărginesc a trata despre credința răspândită la Grecii moderni, încercându-mă a reproduce cu o scrupuloasă exactitate cântecele lor istorice privitoare la zidirea oamenilor de vii. Când e vorba de producțiunile musei populare sunt de părere, că traducerea literară e cea mai capabilă a da o idee de genul limbei originalului. Voiu alătură apoi un resumat al tuturor cântecelor paralele din Europa orientală, spre a trage câteva deducțiuni comparative.

1) Grimm, *Deutsche Mythologie*, ed IV, (1875-78), p 956 și *Nachträge*, p 330 — Tylor, *Civilisation primitive*, p 122 urm. la survivance dans la civilisation — Liebrecht, *Zur Volkskunde*, p 284-296 die vergrabenen Menschen — Gaster, *Literatura populară*, p 479-481 — Kraus, *Das Bauopfer bei den Sudslaven* Viena, 1887 — Cf Andree, *Parallelen und Vergleiche*, p 18-22

2) Vuk Karađić, *Srpske narodne pjesme* II, 5

3) Miladinovci, *Bălgarski narodni pjesm*, No 424

4) *Mostre* II, 84-94 Cântuclu a puntilei di Narta

5) Kriza, *Vadrossak* (Cluș, 1863), vol I, p 314

6) *Valjeta shkëptare* (Albina albaneză) Alexandria, 1878, No 12

I

În Grecia e pretutindenea familiară credința că, la dăruirea unei clădiri (casă, pod, șant) să se jertfească o victimă în temelie. După ce preotul a sfințit locul se taie o găină, un cocoș, un berbec sau un miel, cu al cărui sânge se stropește peatra temeliei. Verbul *στοιχειώνω* (de la *στοιχειό*, stăvie) desemnează această ceremonie datorită genului local spre a feri locuința de duhuri rele, de stăvie și spre a da tărie noii clădiri. Uneori zidarul adăminește pe cineva și cu o sfoară și măsoară în taină trupul sau numai piciorul sau chiar și umbra și îngroapă apoi măsura în temelie. Omul, cărui s'a luat o asemenea măsură, moare negreșit un an după săvârșirea faptului. Tot așa pățește cel ce trece în momentul când se pune temelie unei clădiri și acolo îi rămâne umbra sau stăvia. Jertfirea unui animal are de scop înlăturarea unei asemenea primejdii. În timpul ceremoniei, membrii familiei stăpânului trebuie să se ție la oarecare depărtare, căci cel ce-i atins de sângele victimei, e expus unei morți sigure. Până și astăzi țărani din Zacint cred că, spre a întări podurile sau cetățile, e bine a se tăia la fața locului un om, mai cu seamă un turc sau ovrău, și a-l îngropa în zidire⁽¹⁾.

În poeziile populare neo grecești regăsim aceeași dătină—ca și aiurea—sub forma cea mai primitivă, adică de victimă umană și aplicată mai ales la zidirea podului peste Arta. Să cercetăm mai de aproape diferitele variante ale acestei teme populare.

1 Redacțiunea cea mai veche pare a fi versiunea ce circulă în Corcira sub titlul „Podul peste Arta“ (*Ἡ γέφυρα πῆς Ἀρτας*). Stilul deșirat al povestirii trădează vechimea cântecului. Frasele originalului se succed fără legătură regulată și, în traducerea românească, am căutat a păstra această particularitate.

1) Schmidt, *Das Volksleben der Neugriechen*, p. 196—199 și Tommaso, *Canti popolari* (Veneția, 1842), p. 174 il genio del ponte.

PODUL PESTE ARTA (1)

(Corcira)

Patruzeci și cinci de meșteri și saizeci de calfe (2)
 Trei ani lucrare la podul peste Arta,
 Toată ziua zideau și de cu seara se dărâma
 Meșterii se jeluesc și calfele plâng
 „Vai de truda noastră, păcat de munca noastră!
 Toată ziua să zidim, seara să se dărâme“
 Ear stafia (στοιχείω) respunse din bolta cea dreaptă (3)
 „De nu veți jertfi un om, zidul nu se întemează (4),
 Și nu cumva să jertfiți orfan, străin sau drumeț,
 Ci frumoasa nevestă a meșterului mare,
 Care vine încet în zori, care vine încet la prânz“
 Cum o aude, meșterul mare cade ca mort,
 Scrie o carte și o trimite cu priveghetoarea
 „Încet să se ’mbrace, încet să se ’nvestimēnte, încet să meargă
 la prânz,
 Încet să meargă și să treacă podul peste Arta“
 Și paserea nu ascultă, se duce și altminterea spuse
 „Răpede te ’mbracă, răpede te schimbă, răpede mergi la prânz,
 Răpede mergi și treci podul peste Arta“
 Eat’o perind din ulița cea prăfoasă (=albă),
 Meșterul mare o vede și inima-i se sfîșie
 De departe ea îi salută și de departe le zice
 „Sănătate și bucurie, meșterilor și calfilor,
 Dar ce are meșterul mare de-î așa de posomorit?“
 Inelul îi căzu în bolta cea dintâi (5),
 Și cine să meargă și cine să easă să-i găsească inelul?
 „Meștere nu te amări, eu o să merg să ți-l aduc,
 Eu o să merg și eu o să es să găsesc inelul“.
 Abia se coborî, abia păși înăuntru
 „Trage bine lanțul, trage lăntușorul,
 Scotocit am peste tot și nimic nu găsu“
 Unul o lovește cu mistria, altul cu var,

1) Passow, *Popularia Carmina Graeciae recentioris* (Lipsiae, 1860),
 No DXI după Zambelios, „*Δουατα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος* Corcira, 1852

2) *Variantă* (Tommaseo IV, 178) «O mie de meșteri zideau podul
 peste Arta»

3) *Var* (Ibid) «Veni un glas din cer și din gura Arhanghelului»

4) «*Ἄν δὲ στοιχειώσεν ἄνθρωπο, τειρος δὲ θεμελιώνει .*»

5) *Var* « in adâncimile bolții »

Meșterul mare apucă un bolovan(1) și i-l asvirle
 „Vai de ursita mea, păcat de soarta mea,
 Trei surori furēm și toate trele rău ursite (=scrise)
 Una zidi (podul peste) Dunărea, cealaltă Avlona (2)
 Ear eu, cea mai de pe urmă, podul peste Aita
 Cum imi tremură inimoara(3), să tremure podul,
 Și, cum imi cade pērul, să cadă trecătorii!“
 „Fata mea, schimbă-ți vorba și rostește alt blăstem (4),
 Că ai un frate unicel, nu cumva să treacă“
 Și ea își schimbă vorba și rostește alt blăstem
 „(Tare) ca fierul e inima mi, ca fier (fie) podul,
 Ca fiei pērul meu, ca fier (fie) trecătorii!
 Că am un frate 'n strănătăți, nu cumva să treacă (5)“

2 Următoarea variantă din Zacint, intru câtva mai simplificată, conține o serie de cuvinte italiene(6), cari indică indeajuns localitatea proveninței cântecului

PODUL PESTE ARTA (7)

(Zacint)

Patruzeci și cinci de meșteri și șazeci de lucrători
 Zideau un turn peste podul Artei
 Toată ziua durau, seara se surpa
 Plâng meșteru, plâng, plâng și se bocesc,
 Ear lucrătorii se bucură că iau leafă (=zioa)
 Intr'o Dumneacă a Paștilor, intr'o zi de sērbătoare
 Meșterul mare se culcă să doarmă pușintel
 Și vėzū un vis in somnul sēu, in inchipuirea-1
 De nu vor omori un om, turnul nu se întemează (8),

1) *Var* «cinci sau șase măciuci»

2) Oraș maritim in Epir

3) *Var* «garoafa»

4) *Var* «Fata mea, ia seama să-ți mântui sufletul»

5) Sfirșitul poeziei la Tommaseo

«Să tremure munții pustii, să tremure podul,
 Să cadă păsările sēlbatice, să cadă oamenii!»

6) De pildă *λαβουρέντες* pentru *μαθηταδες*, *υπορνάτα* pentru *ιμέρα* etc

7) Passow, No DXII, după Tommaseo IV, 180

8) *Σα δὲ σκοτάδουν ἄνθρωπο, πύργος δὲ θεμελιάνει*

Nici bogat, nici sărac, nici nimenea 'n lume
 Să-l întărească fără numai nevasta mesterului mare
 Chiamă pe un lucrător să i implinească voința
 „Du te de spune cucoanei (=luntrășiței), stăpânei tale
 Să se 'mbrace, să se gătească, să și pue sculele de aur,
 Să-și pue cele de argint și mătásurile,
 Iute să meargă, iute să vie, iute să i o spui“
 Se duse și o găsi cosind și cântând
 „Bine te găsi, cucoană, stăpâna mea!
 Mă trimise meșterul mare să îți pui sculele de aur,
 Să-ți pui cele de argint și mătásurile,
 Să vii să prânzim “
 Se 'mbracă, se găti, își puse sculele de aur,
 Își puse cele de argint și mătásurile,
 Se duse și i găsi la masă că ședeau
 „Bine veniși, stăpâna mea!
 Imi căzù de logodnă întâul inel,
 Pentru asta te vesti să vii să mi-l scoti“
 Și, cum se coborî în pod, unul o lovește cu tencueală și celălalt cu var,
 Ear cel meșter mare cu cioșanul o isbește
 „Trei surori furëm și pe toate irele ne omorîrë,
 Pe una o ucise la o biserică, pe cealaltă la o monăstire
 Ear pe a treia, pe cea mai frumoasă, la podul peste Arta
 Cum imi tremură mánile, să, tremure stilpi,
 Cum imi tremură inimioara, să tremure podul!“

3 Varianta de mai la vale a fost culeasă în Creta și publicată de Jeannarakí (1) Ea conține deosebirii importante în fond și în formă, de aceea o reproducem în întregimea ei

Pe cel riu negru zideau o boltă,
 O boltă clădeau să nu se'nece trecători
 Și o păsărică cripește, strigă și nu tace
 „Ací bolta să nu stea, să nu se întărească,
 De nu s'a omori un om în piciorul bolții (2),
 Nici orb nici șchiop și nici drumeț
 Ci numai frumoasa nevestă a meșterului mare
 Ascultă, meștere mare, ce îți zice păsărică!“
 Plânsul îl apucă și pornește a casă,

1) *Ἐξιστορία κρητικῆ* (Lipsca, 1876), No 271

2) *ἡνα χτισουν ἄνθρωπο ὅτὸν πόδα τοῦ καμαράρα*

Il întreabă frumoasa-i nevestă, cea cu pēiul creț
 Ce ai, meștere mare, că te apucă plānsul?
 — Inelul imi căzū la piciorul bolți
 — Taci, meștere mare, că țil ou scoate
 Ea incepe a se gătu de dimineață până seara
 Și de seară până dimineața, apoi până la nămiezi,
 Pe frunte pune soarele, ear luna pe piept
 Și-și arcuește sprincenile ca aiupa de corb,
 Mărgăritare pune cât nisipul cel nemēsurat
 Ear la gātu i galbeni cât cremenea de mari
 O iau doicele și ajunge in boltă
 — Bine v'am găsit, boierilor și meșterilor!
 — Bine ai venit, crăeaso cu cinci podoabe!
 Ea își sumete mânăcele și intră in boltă
 Unul o lovește cu ciment, altul cu cremene,
 Ear cănele de meșter mare cu greoaia sa mistrie
 Lăsați mē, sāraca de mine, două vorbe să vē spun
 „Trei surori furēm si toate trele rēu ursite,
 Una perī de sabie, cealaltă intr'o fântână
 Și eu, nenoiocita, la piciorul boltu
 Tu, privighetoare, ia-mi privirea și tu, potărniche, podoaba
 Ear tu, porumbule, ia mi pērul,
 Să nu-l ia o femeie și sa aibă triștea mea!“

4 Infine, varianta următoare publicată de Jatrīdis⁽¹⁾ sub titlul „Femeea jertfită de cei doi frați ai săi“ (*Ἡ στοιχειωμένη γυνή μετὰ τῶν δύο αὐτῆς ἀδελφῶν*)

O mie patiu sute meșteri și șaizeci de calfe
 Durau o boltă, un pod peste Elada (=Sperchios),
 Toată ziua zideau, ear noaptea se dărâma
 O păsēnică veni de se așeză sus in boltă
 Nu ciripi ca pasērea, nu cântă ca privighetoarea,
 Ci cântă și grăi cu glas omenesc
 „De nu ți jertfi un om, boltă nu se întărește (2)
 Dar nu jertfiți orfan, nici stăian, nici drumet
 Fără numai nevasta meșterului mare“
 Trimite două călfi să meargă la stăpāna lor
 „Scoală stăpānă meșteriță, te voește meșterul!“—
 „Spuneți, de mē viea de bine, să mē gătesc să viu,

1) *Σύλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων* (Atena, 1852), p. 28

2) *Ἐὰν δὲν στοιχειώσῃτ' ἀνδρὸπο, καμάρα δὲν πτεργιώνει*

„Ear de mă viea de rău, să viu așa cum sunt“ —
 „Nici de bine nici de rău, numai vino cum ești“ —
 „O știi, nenoiocita, o știi, săiaca de mine!
 Trei surori furăm, pe toate trele ne jertfiră (1)
 Pe una la Târnova, pe cealaltă la Manole (2)
 Și pe mine, nenorocita, în bolta cea rotundă
 Cum imi tremură inimioara, așa să tremure podul,
 Cum imi curg lacrimile, așa să cadă trecătorul!“

Pe când primele două variante mai cunoscute, cea din Corcira și cea din Zacint, se repoartă la podul de peste Arta, varianta din Creta nu specifică numele acelu „riu negru“, ear cea din urmă pomenește de podul de peste Sperchios sau Elada. O traducțiune povestește că, în „Podul lui Petru“ de lângă Livadia în Beoția, s'ar fi zidit de viu un *Arap*, și într'un bocet (*μοιρολόγιον*) o femeie jălește pe bărbatu-său, pe meșterul Panaiotis, care ar fi fost zidit în fântăna din Aracoba de pe Parnasos

*Ἀνάθεμα σε Κάλεσσε, καὶ μυριανάθεμά σε,
 Πῶ ἴστειρωσες τὸν ἄνδρα μου, τὸν μαστροπαναγιᾶτη (3)*

II

Legenda zidirii oamenilor de viu a fost impodobită cu vestimentul poeziei numai la Români, la Unguri și la popoarele din peninsula balcanică. Săibi, Bulgari, Albaneji, Greci și Macedo Români. Nu știi, dacă datina primitivă va fi fost odinioară mai consistentă în sud estul Europei decât aurea, dar constatăm faptul că, pe când datina respectivă

1) Expresiunea *ταῖς τρεῖς στοιχὰ μᾶς ῥάλλαν* înseamnă literal «ne-au pus stafi pe toate trele», de oarece poporul crede, că ființa zidită continuă a trăi ca stafie, ca genul ocrotitor al locului

2) *Manole* e numele unui pod peste Agraida cu următoarea inscripție a ctitorilor

*ΕΚΤΙΣΘΗ ΤΟ 1659
 ΟΙ ΚΤΙΤΟΡΕΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
 ΚΑΙ ΜΑΝΩΔΗΣ*

3) Jatrdis op cit, p 93 urm

este una din acele superstițiuni universale, cari formează fondul primordial al credințelor omenirii în starea rudimentară a culturii, ea a lăsat un ecou numai în poezia populară a unui grup etnic din Orientul Europei

Diferitele versiuni poetice ale acestei legende s'adapă toate dintr'un acelaș izvor credința zidirii de viu. Dar vioiciunea și bogăția fantasiei populare a știut să dea fondului comun cea mai surprinzătoare varietate. Ca frumuseță poetică și ca originalitate relativă versiunea sârbă și română, ocupă întâiul rang, cântecul bulgăresc respectiv produce impresia unui fragment, de aci caracterul său defectiv, hasmul albanez este o palidă imitație a baladei sârbești, ear cântecul macedo-român o reproducere literală a uneia din variantele neo-grecești, traduse mai sus. Versiunea maghiară și neo-greacă ocupă, prin particularitățile lor caracteristice, un loc a parte în seria acestor producțiuni ale muzei populare

Legenda „Meșterul Manole“ fiind de toți cunoscută, mă mărginesc a da mai la vale, într'un scurt resumat, cuprinsul legendelor paralele la Unguri, Sârbi, Albaneji, Bulgari și Macedo-Români.

1 *Balada maghiară despre zidirea inaltei cetăți Deva*
Doisprezece zidari încep a clădi cetatea Deva pe prețul de jumătate sfert argint și jumătate sfert aur. Dar ce durau înainte de amezai, se dărâma până seara și ce săvârșeau până seara, se surpa până dimineața. Spre a da tărie zidurilor meșterii se invoiesc a arde pe una din nevestele lor, a amesteca cenușa ei în ciment și a zidi astfel cetatea

• În curând nevasta zidarului *Kelemen* pornește în trăsură la bărbatu-său. Pe drum se stârnește o furtună și vizitiul o sfătuește a nu și urma călătoria, povestindu-i c'a văzut în vis curtea stăpânului său cernită și pe băețasu-i inecat în puțul curții. Dar femeia îi poruncește să pornească răpede înainte

Kelemen, recunoscând trăsura din depărtare, se roagă la Dumnezeu să se sfărme și cari să ologască, dar în zadar, trăsura s'apropia mereu. Sosind, nenorocitul spune ne-

vestei sale invoiala zidarilor. Acestea i se îngăduie rugăciunea de a-și lua zioa bună de la prieteni și de la băiețuș, apoi e arsă și cu cimentul gătit din cenușa ei se durează cetatea și zidarii câștigă inaltul preț

Intors acasă, Kelemen spune băiatului, care-l întreabă de mamă-sa, că se va întoarce seara, apoi dimineața. A doua zi îi spune adevărul. Băiatul pornește la Deva și acolo strigă tare pe mamă-sa. Un glas îi răspunde „Nu pot vorbi, că zidul m'apasă!”

Inima băiatului se sfîșie și, pământul spintecându-se sub picioarele sale, el cade mort în prăpastie

2 *Balada sërbească despre zidirea orașului Scodra* - De trei ani, trei frați (craul Vucașin, voevodul Ugheșo și Goico) cu trei sute de lucrători zideau cetatea Scutari pe malul Boanei. Dar Vila (zina) surpa mereu noaptea ce se zidea zioa, în al patrulea an ea porunci să zidească în temelie pe cei doi frați gemeni, Stoi și Stoiana⁽¹⁾

Craul trimite pe Decimir, sluga-i credincioasă, să colinde lumea ca să găsească. Trei ani de-arândul umblă în zădar și se întoarce fără ispravă. Atunci craul poruncește meșterului *Radu* să reinceapă zidirea

Trei sute de zidari se pun din nou pe lucru și earăș noaptea nimicea munca zilei. În cele din urmă Zina vestește să se zidească în temelie soția aceluia dintre frați, care va veni dimineața să aducă demăncare lucrătorilor. Cei trei frați jură să păstreze taina și să lase victima în voia soartei

Dar numai Goico, fratele mai tînăr, se ține de cuvânt. Nevastă-sa, lăsând pe copilășul seu Ivan în seama soacrei sale, pornește să ducă gustarea coborîndu-se pe Boiana. Goico, cum o zărește, se răpede la dinsa și, udând cu lacrimi fața ei drăgălașă, îi vestește soarta fatală

Tînăra fîmea e predată meșterului Radu și zidarii încep a dura în juru-i pietre și lemne, cari îi ajung pînă la genuchi. Dar dinsa, crezînd că glumesc, ridea mereu și

1) Joc de cuvinte: slavonește *stoit* înseamnă «a sta, a fi traic»

nu înțelese grozavul adevăr decât când zidul îi ajunse la brâu.

Desperată, se îndreaptă cu rugăciuni ferbinți către cumnații și soțul ei, dar nimeni n'o ascultă. I se îngăduie ultima rugăciune să-și lase o crăpătură în dreptul țigetei, ca să poată alăpta pe Ivan și o ferestruie în dreptul ochilor, ca să poată privi frumoasa-și casă, sosirea și pornirea copilășului.

O săptămână după ce alăptă copilul, glasul i se stinse, dar izvorul vieții remase mănos timp de un an. Amorul fii mai trainic ca moartea. Și azi încă mumele, cărora le-a secăt laptele, vin pentru tămăduire la locul minunat.

3. *Tradițiunea albaneză despre Podul Vulpei de peste Dibra*. Trei frați zidari lucrau de trei ani la un pod și nu-l puteau isprăvi, căci ce zideau se surpa. Un unchiș și sfătuește să zidească pe una din soțiile lor în temelie. Numai fratele mai mic păstră taina și nevastă-sa porni a doua zi spre pod. La vederea ei, bărbatul se depărtă plângând, ear cumnații o băgară în temelie. I se împlini rugăciunea să lase în zid o deschizătură spre a-și alăpta copilul. Pe acea gaură curgea copilului laptele chiar și după moartea tinerei femei. Laptele se prefăcî în urmă într'un izvor de veci.

4. *Cântecul bulgăresc despre fecioara zidită de vie*. Meșterul *Mano* cu trei sute de zidari s'apucă să dureze cetatea Solun (Salonic). După ce o zidi *Mano* se urcă pe șchele să măsoare înălțimea turnului. Acolo zărește pe frumoasa fată a văduvei *Giurcea*, a cărei „față strălucea ca soarele“. Această vedere uimește pe meșter într'atâta, încât își perde cumpătul, alunecă de pe turn, sfarmă scara, cade pe pământ și-și dă sufletul grăind: „Tovarășii credincioși, porniți la divan și cereți judecătorului drept ispășire să se înmormânteze de vie fata *Giurgei* lângă mine“.

Divanul încuviință cererea și zidarii „puseră de vie pe fata *Giurgei* în mormântul meșterului *Mano*“.

5. *Cântecul româno-macedonean despre puntea de Narta*. „Trei mosturi alăvdați“, tustrei frați, sunt chemați de rege, care le dă porunca, sub pedeapsă de moarte, să dureze un

pod peste Arta Cei șapte ani ceruți sunt pe sfârșite fără
ca frații să-și fi ajuns scopul, căci

Tută zăua ce lucra,
Apa noapte l'ua'neca

O păserică se infățușează meșterului mare și i vestește

„Măimare, să nu te jlești
Ma, să viei lucru să bitisești,
A niclei frate 'nveastă să luați,
Tu themealie s'ua băgați,
Invhie, invhie s'ua anveliți,
Jeale și nîlă să nu muntriți“

Tănăra femeie, sosind la pod, i se spune că meșterul
scăpase inelu-ı de logodnă in bolta podului Pe când intră
in groapă să-l caute, calfele o zidesc in temelie Se roagă
să i se lase țuța afară ca să-și alăpteze pruncul și inainte
de a muri, rostește blăstemul

Cum treambu mine, mărata,
Să treambure și puntea de Narta!
Căți căletori va să-și treacă
Cama mulți să și 'neacă,
Căți peri 'n cap mine 'n am,
Ahăți oameni se se'neacă tr'an!

III

Trăsuri caracteristice comune

1 Numele meșterului Manole (Romăni), Mano (Bul-
gari), Radu (Sěrbi), Kelemen (Unguri) — numele nenorocitei
femei apare *numai* in versiunea românească completă sub
forma Caplea (1)

2. Symbolismul numeric, care joacă un rol atât de im

1) Vezi admirabila versiune a «Meșterului Manole» publicată de d nu
G D Teodorescu, *Poesii populare*, p 460—470

portant în folclor 3, 45, 60 sau 1000, 1400 (la Greci), 9, 99 (la Români), 3, 7 (la Macedo-Români), 3, 300 (la Sârbi și Bulgari), 12 (la Unguri)

3 Vestea fatală o transmite geniul locului sau un glas din cer (Greci), o zână (Sârbi), un vis (Români, Greci), o păsărică (Greci, Macedo-Români), sau un unchiuș (Albaneji)

4 La apropierea tinerei femei meșterul se roagă să supravie diferite piedici, cari s'o întârzie să se sfarme trăsura (Unguri), s'o întîmpine un hățuș, o lupoaică și o scorpie (Români)

5 Jurământul se calcă de cei doi frați (Sârbi, Albaneji), de cei nouă meșteri (Români)

6 Fundarea mănăstirii Argeșului e asociată cu legendarul Negru-Vodă (la Români), zidirea orașului Scutari se pune în legătură cu miticul craiu Vucașiu (la Sârbi) ¹

Particularități proprii fiecărei versiuni

La Unguri zidarii se invoesc *de suneși* a jertfi pe una din soțiile lor — femeia e arsă — copilașul se prăpădește

La Români un păstor sau porcar găsește „zidul părăsit și neisprăvit“ bun pentru mănăstire — episodul final cu aripile, ce și fac meșterii spre a se coborî din susul clădirii și moartea ce găsesc în această îndrăzneală întreprindere

La Sârbi cei doi frați gemeni meniți a întârzi zidirea — alăptarea copilului după moartea mamei

La Bulgari fata e înmormântată ca expiare pentru moartea meșterului.

La Greci pretextul cu melul și blăstemul final

Relevăm, ca o trăsură caracteristică finală, brutalitatea fără seamăn a versiunii grecești, o brutalitate ce ne surprinde și în basmele acestui popor și care formează un energetic contrast cu gingășia plină de grațiu a concepțiunii poetice la Sârbi și la Români

La accentele dureroase ale tinerei femei .

Manole, Manole,
 Meștere Manole,
 Zidul rău mă stringe,
 Țițșoara'mi curge,
 Copilașu-mi plânge

nenorocitul meșter „din suflet ofta, cu amar plângea“ și
 răspundea plin de duiosie

„Copilașul teu,
 Pruncușorul meu,
 Vază-l Dumnezeu
 Tu cum l'ai lăsat
 În pat desfășat,
 Zinele c'or trece,
 La el s'or întrece
 Și l'or apleca,
 Țită că i or da,
 Ninsoare, de o ninge,
 Pe el mi l'o unge,
 Ploi, când or ploa,
 Pe el l'or scâlda,
 Vânt, când o sufla,
 Mi l'o legăna
 Dulce legănare,
 Pân' s'o face mare!“

Aceste versuri oglindesc acea sublimă resignare în voia
 Destinului, care face să amuțească sentimentele cele mai
 intime de soț și de părinte și care, în vederea imensului
 sacrificiu, amintește pe erou antici urmărit de urgia neim-
 păcată a zeilor. Sufletul poetului necunoscut trebuie să fi
 vibrat de o puternică emoțiune, când a svirlit în ecoul
 munților această nobilă mărturisire a neputinței omenești
 față cu hotărîrea nestrămutată, cu puterea copleșitoare a
 Fatalității.

Paris, Iunie 1888

LĂZĂR ȘAINEANU